

ירושלים מחלון הרכבת הקלה

תכנית לכבוד שנת ירושלים

...וירושלים

תל אביב

2

הפסיפס

1

סיורים

השוק והכיכר

5

דו קיום

4

כיכר השבת

3

השוק והכיכר

5

בארי BE'ERI

מכון שאלום הרטמן
SHALOM HARTMAN INSTITUTE

שוק מחנה יהודה

1. לפניכם קטעים מתוך מאמר שכתב הסופר אריאל הירשפלד על השוק. קראו אותם יחד ושימו לב לשאלות שהם מעלים:

"איך קרה שבעיר רצת הֶסֶבֶר הזאת, השסועה, הטבולה באיבות על כל דבר שבעולם, הפך השוק למקום כה מסביר פנים, אהוב, מלא הומור ומין הדוניזם מקומי הכרוך במנהגים פרטיים עדינים: איזה זיתים, אצל מי, איזו גבינה, אצל מי, באיזה יום אתה הולך, באילו שעות, וההיכריות רבות השנים. איך זה קרה שהמקום הזה מושך אליו לא רק את תושבי השכונות הוותיקות המקיפות את השוק אלא גם את צעירי העיר. ובעיקר: איך קרה שהאנטיפטיה התהומית של העיר הזאת נעלמת בה דווקא במקום שכל תושביה פוגשים זה את זה ומתחככים זה בזה בפועל ממש?"

מתוך: "העיניים שותות את הצבעים בשוק מחנה יהודה", הארץ, 11.12.2009

התחלקו לארבע קבוצות. קראו את הקטעים הבאים ובחרו אחד מהם. נסו לענות על השאלות שהעלה הירשפלד דרך הקטע שבחרתם. בנוסף, כל קבוצה תגדיר במשפט אחד: מהי הייחודיות של השוק? על פי הקטע שקראה.

קטע מס' 1

"השוק הירושלמי, שוק מחנה יהודה, הוא היפה והנעים בין השווקים שפגשתי בחיי... יש בו, קודם-כול, מה שיש בכל שוק עלי אדמות: מגע חזק בין הטרי והרקוב... אין המדובר בכלוך רגיל, הרי מנקים את השוק בלילות ואוספים את אשפותיו, אלא בכוח החזק מכל ניקוי, והוא דבוק לרצפה ולקירות: הכוח הבא מתנועת-החיים של השוק, והוא מצטבר כטרשת העורקים, ומחזיק בחובו, בחיק הכתמים והקרעים, אשכולות-ריח שאין כמותם במקום אחר - צירוף של ריקבון בשר ובשמים, בצל ושום ודגים וניחוחות תבלינים ובכל מרחף, מעל הכול, מין עיפוש נצחי, ועוד מעליו - ריח של קינמון".

קטע מס' 2

"ויש בו עוני. העניים קונים בו לא פחות מן האמידים יותר ויש בו סחורות הנקנות בשקל אחד או שניים ויש בו אנשים האוספים את הפירות הפסולים ושאריות הדגים ויש בו המוכרים רק כמה חפצים ישנים שאספו או זר נרקיסים שקטפו בחצר. העוני בשוק אינו בשוליים..."

קטע מס' 3

"כמה כתום הר של גזר. כמה שחורים ונוצצים החצילים. העיניים שותות את הצבעים. אין דומה צבע של בד או פלסטיק לצבעים האלה של הפירות והירקות. הצבעים הללו, העזים, המורכבים, המעודנים, באים וחודרים כך כמו הריח ואולי עמוק ממנו. רק כשאתה נכנס אל השוק אתה מגלה כמה צימאון יש בכך אל הצבעים האלה. אין זה היופי בלבד. הצבעים האלה, כשהם קורנים מתותים, מבגנות, מתפוזים, מנתחי בשר, הם חברים ותיקים של יצורי הדמיון, וכשהם נגלים פתאום כולם מתעוררים וקוראים אלה לאלה: החיצוניים לפנימיים וההפך".

קטע מס' 4

"בפתח המזביל מן השוק אל החניה יושב תמיד אספן תורן של צדקה לחולים. יש לו שולחן ומיקרופון קטן והוא מבקש "עודף", "אפילו חצי שקל". היום היה התורן איש נשוא פנים בעל זקן אדיר וקפוטה נוצצת ואמר למיקרופון שלו בקול רדיופוני: "חודש כסלו - פותחים את הלב". והוא, מומחה גדול ביצירת רגשות-אשם, חוזר ליד כל היוצא מן השוק על המשפט: "מהשוק יוצאים, לחולים נותנים".

שונות, אחדות וגיוון בירושלים

הסדר הישראלי החדש

הגיוון האנושי, הצפיפות וההמולה, ומנעד הרגשות המיוחסים לשוק מחנה יהודה, הופכים את השוק למיקרו-קוסמוס של החברה הישראלית כולה. כפי שראינו, השוק הוא מרחב שמזמן מפגשים בין ערבים ליהודים, עשירים לעניים, חילוניים לדתיים, ובין צעירים לזקנים. יש מי שרואים בשוק מקור להשראה, בעוד שאחרים חווים בו תחושה של אותנטיות. עבור רבים, השוק מלא בניגודים; יש בו שפע של מוצרים מחד גיסא, ומאידך גיסא נמצא בו גם ריקבון, סירחון ולכלוך. כיצד יכול מרחב גיאוגרפי קטן כל כך להכיל ניגודים רבים כל כך?

קראו את דבריו של נשיא המדינה ראובן ריבלין, וחשבו: באיזה אופן יוכלו הקבוצות השונות בחברה הישראלית לחיות בשלום זו לצד זו, כפי שהן עושות בשוק מחנה יהודה?

...כיתות א' היום מורכבות מכ-38% חילוניים ("ממלכתיים"), כ-15% דתיים לאומיים ("ממלכתיים דתיים"), כרבע ערבים וקרוב לרבע חרדים... ארבעה "שבטים" מרכזיים, שונים מהותית אלה מאלה, שילכו ויתקרבו זה אל זה בגודלם.

...אנו מוכרחים לשאול בכנות, מה משותף לכל המגזרים הללו? האם יש לנו שפה אזרחית משותפת, אתוס משותף? האם יש לנו מכנה ערכי משותף שבכוחו לחבר את כל המגזרים הללו יחד, במדינת ישראל היהודית והדמוקרטית?

...ה"סדר הישראלי החדש", דורש מאתנו היום לעבור מהתפיסה המקובלת של רוב ומיעוט, לתפיסה חדשה של שותפות, בין המגזרים השונים בחברה הישראלית. בירור מהותה של השותפות הזאת היא משימה של החברה הישראלית כולה. אני מאמין, שישנם ארבעה יסודות, שעליהם השותפות הזאת מוכרחת לעמוד.

היסוד הראשון הוא בתחושת הביטחון של כל מגזר, בכך שכניסה לשותפות הזאת אינה כרוכה בויתור על מרכיבי היסוד של זהותו... הביטחון בכך שהזהות הבסיסית שלי אינה מאוימת, הוא תנאי יסודי ליכולת של כל אחד מאתנו להושיט יד לאחר. להבין את כאבו ואת פחדיו. ליכולת של כולנו לכונן כאן שותפות, בין המגזרים השונים. לא נוכל לעשות זאת, מבלי שנלמד להכיר אלה את אלה. מבלי שנבין מהי ציפור הנפש של כל מגזר ונדע לכבד אותה ולשמור עליה - גם כאשר הדבר קשה ואף מקומם.

היסוד השני הוא האחריות המשותפת. כאשר אף שבט אינו מיעוט, אף צד לא יוכל להימלט מנשיאה באחריות לגורלה ועתידה של מדינת ישראל וכלל החברה הישראלית.

היסוד השלישי הוא הוגנות ושוויון. כדי להבטיח את השותפות בינינו, יהיה עלינו להבטיח שאף אזרח אינו מופלה לרעה, או לטובה, מתוקף השתייכותו המגזרית. המציאות הנוכחית של פערים מובנים בין השותפים, בתקציבים, בתשתיות, בקרקעות, היא בלתי נסבלת.

היסוד הרביעי, רבותי, והמאתגר מכולם, הוא יצירת הישראליות המשותפת.

מתוך: "תקווה ישראלית", מתוך דברי נשיא המדינה ראובן ריבלין בכנס הרצליה, 7.6.2015

1. אילו ארבעה שבטים קיימים בחברה הישראלית, לפי דברי הנשיא ריבלין?
2. ריבלין מתאר בדבריו "סדר ישראלי חדש" שיחליף את הסדר החברתי הקיים. נסו לחשוב מהו היחס היום בין ארבעת השבטים הללו, ומדוע הוא צריך להשתנות?
3. מהם ארבעת היסודות שעליהם צריך להישען הסדר החברתי החדש לפי ריבלין?
4. לאיזה שבט מבין ארבעת השבטים אתם משתייכים?
5. האם תוכלו לחיות בשותפות עם שלושת השבטים האחרים? במה תלויה יכולתכם זו?
6. לאור דבריו של הנשיא, נסו לנסח מהו המסר שהייתם רוצים שיצא מתוך שוק מחנה יהודה לכל עם ישראל?

1. למה התכוון רבי יהושע בן לוי כשהכריז על ירושלים "עיר שהיא עושה כל ישראל חברים"?
2. לפי הנשיא ריבלין, מדוע חשוב שכל ישראל (כולל אזרחי ישראל הערבים, כמובן) יהיו חברים?
3. איזה מחיר תהיו מוכנים לשלם בכדי להגשים את חזונו של רבי יהושע בן לוי: שירושלים תהפוך להיות "כְּעִיר שְׁחֻבָּה לָהּ"? חָדָו - עיר שהיא עושה כל ישראל חברים?

1. מהי בקשתו של משה לפני מותו?
2. למה חשובה התכונה: 'שיהא סובלם לאחד ואחד לפי דעתו'?
3. עברו שוב על המקורות השונים שקראנו ובדקו האם מתאים לברך בכניסה לשוק: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם חכם הרזים"?

כל ישראל חברים

בסמוך לשוק מחנה יהודה, פעל במחצית הראשונה של המאה ה-20 בית ספר "אליאנס" מרשת "כל ישראל חברים (כי"ח)". מקורו של הביטוי "כל ישראל חברים" במדרש מפורסם על פסוק מתהילים שמתאר את מעמדה המיוחד של העיר ירושלים, ביחס לשאר ערי ישראל. בעת העתיקה, נהגו יהודים לעלות לירושלים שלוש פעמים בשנה - בפסח, שבועות, וסוכות - כדי לקחת חלק בחגיגות שנערכו בבית המקדש. בעקבות כך, התעורר חשש שחלק מהיהודים אינם מקפידים על דיני טומאה וטהרה, ושהם עלולים לטמא את כלי המקדש. היהודים שהיו בקיאים בדיני טומאה וטהרה, ושהקפידו עליהם תמיד, כונו בשם "חברים"; ובניגוד אליהם, כונו היהודים שלא הקפידו על דינים אלה בשם "עמי ארצות". רבי יהושע בן לוי, מגדולי החכמים בישראל בדור הראשון לאמוראים, לא חשש שהעולים לרגל טימאו את כלי המקדש. לתפיסתו, יש לתת אמון בכל העולים לרגל, שכולם "חברים", ואף אחד מהם אינו "עם הארץ": אמר רבי יהושע בן לוי: **יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחֻבָּה לָהּ יְחָדָו** (תהלים קכב, ג) - **עיר שהיא עושה כל ישראל חברים.**

תלמוד ירושלמי, מסכת חגיגה, פרק ג, הלכה ו

ברוך חכם הרזים

המדרש שלפניכם נפתח בברכה הנאמרת כשאדם רואה קבוצה גדולה של אנשים: "ברוך חכם הרזים". מדוע נאמרת ברכה זו בעת ראיית המון, ולמה הכוונה ב'חכם הרזים'?

אם ראה הרבה אוכלוסין של בני אדם אומר "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם חכם הרזים". כשם שאין פרצופותיהן [פניהם] דומין זה לזה, כך אין דעתן שוין זה לזה, אלא כל אחד ואחד יש לו דעה בפני עצמו. [...] תדע לך שהוא כן, שכן משה מבקש מן הקב"ה בשעת מיתתו - אמר לפניו: "ריבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך דעתן של כל אחד ואחד, ואין דעתן של בניך דומין זה לזה, וכשאני מסתלק מהן בבקשה ממך מנה עליהם מנהיג שיהא סובלם לאחד ואחד לפי דעתו".

מדרש במדבר רבה, כא

קהל רב בברית הסולטן בפתיחת פסטיבל הקולנוע בירושלים

משימה כיתתית לסיכום הנושא - עושים שוק

לסיכום שיעור זה, אתם מוזמנים להביא את חוויית שוק מחנה יהודה הייחודית אל תוך בית הספר. התחלקו לקבוצות, ותכננו "באסטות" - דוכנים - שבהן תמכרו את מרכולתכם: מאכל, יצירה או שירות כלשהו שאתם יכולים ורוצים לתת. ניתן להביא מאכל עדתי [או אחר] ייחודי, פרי אהוב, תבשיל משפחתי. בעלי הדוכנים מוזמנים להמציא סיסמה ושלט שיפרסמו את מרכולתו.

ביום השוק, יגיעו התלמידים מוקדם בבוקר, יהפכו לרוכלים ויפתחו את השוק בפני כלל בית הספר. הכסף שיצליחו לגייס יוכל לשרת אותם בפעילות כיתתית או שכבתית בהמשך השנה.

ה'שוק הפתוח' והשוק המקורה'

